

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/124/177-183>

Lalə Rüstəmovə

V.Y.Axundov adına Elmi-Tədqiqat Tibbi Profilaktika İnstitutu
texnika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0000-0002-5378-6954>
lala.rustamova.1967@mail.ru

Süleyman Məmmədov

V.Y.Axundov adına Elmi-Tədqiqat Tibbi Profilaktika İnstitutu
<https://orcid.org/0009-0001-7167-5625>
suleyman.mamedov.54@mail.ru

Nurlanə Atakişiyeva

V.Y.Axundov adına Elmi-Tədqiqat Tibbi Profilaktika İnstitutu
<https://orcid.org/0009-0003-5550-8311>
nurlaneatakishiyeva@gmail.com

Vüqarə Məmmədova

V.Y.Axundov adına Elmi-Tədqiqat Tibbi Profilaktika İnstitutu
<https://orcid.org/0000-0001-8388-9383>
ms.vuqare@mail.ru

Lalə Rəşidova

Azərbaycan Universiteti
<https://orcid.org/0009-0006-9162-3247>
lale_rashidova@au.edu.az

Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyasına görə epidemioloji vəziyyət

Xülasə

Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda 2021–2022-ci illərdə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin epidemioloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi.

Tədqiqat işi dizayna görə retrospektiv epidemioloji tədqiqatdır. Tədqiqat işində 2021–2022-ci illərdə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda uşaq və yetkin yaşlı əhali arasında su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin mütləq sayı haqqında rəsmi statistik məlumatlar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 09.12.2010-cu il tarixli 19/5 №-li Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Yoluxucu və parazitar xəstəliklər haqqında” 1 nömrəli hesabat formasından əldə edilmişdir. Tədqiqat işində Quba-Xaçmaz (Quba, Xaçmaz, Qusar, Siyəzən və Şabran) iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin mütləq sayı əsasında yaş, cins, mövsümlilik, intensivlik və ekstensivlik göstəriciləri təyin edilmişdir. Retrospektiv epidemioloji təhlilin nəticələri göstərir ki, həm 2021-ci ildə, həm də 2022-ci ildə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmə hallarının sayı qadınlar arasında kişilərə nisbətən az olmuşdur. 0–17 yaş uşaqlar arasında su çiçəyi ilə xəstələnmə sayı 18 yaşdan yuxarı yaş qrupu ilə müqayisədə 2021-ci ildə 2022-ci ilə nisbətən 2 dəfədən artıq olmuşdur. 2021-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin ən yüksək intensivlik göstəricisi hər 1000 nəfər əhaliyə 2,6 nəfər olmaqla Şabran rayonunda, 2022-ci ildə hər 1000 nəfər əhaliyə 10,2 nəfər olmaqla yenə də Şabran rayonunda aşkar olunmuşdur. 2021-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin maksimal həddi 89,0% olmaqla yaz mövsümündə Şabran rayonunda, 2022-ci ildə 75,5% olmaqla payız fəslində Xaçmaz rayonunda müşahidə olunmuşdur.

ÜST-in 05 sentyabr 2018-ci il tarixində yenilənmiş “*Su çiçəyinə görə idarə olunan infeksiyaların epidemioloji nəzarətinin standartları*” adlı sənəddə hər il dünyada 4,2 milyon ağır və ağırlaşmış su çiçəyi hallarının və 4200 letal halların qeyd olunduğu bildirilir.

Açar sözlər: su çiçəyi infeksiyası, retrospektiv epidemioloji təhlil, epidemik proses, epidemioloji nəzarət, risk qrupu, risk amili

Lala Rustamova

V.Y.Akhundov Scientific Research Institute of Medical Prevention

PhD in Engineering

<https://orcid.org/0000-0002-5378-6954>

lala.rustamova.1967@mail.ru

Suleyman Mammadov

V.Y.Akhundov Scientific Research Institute of Medical Prevention

<https://orcid.org/0009-0001-7167-5625>

suleyman.mamedov.54@mail.ru

Nurlane Atakishiyeva

V.Y.Akhundov Scientific Research Institute of Medical Prevention

<https://orcid.org/0009-0003-5550-8311>

nurlaneatakishiyeva@gmail.com

Vugare Mammadova

V.Y.Akhundov Scientific Research Institute of Medical Prevention Institute

<https://orcid.org/0000-0001-8388-9383>

ms.vuqare@mail.ru

Lala Rashidova

Azerbaijan University

<https://orcid.org/0009-0006-9162-3247>

lale_rashidova@au.edu.az

Epidemiological Situation of Chickenpox Infection in the Guba–Khachmaz Economic Region

Abstract

The study examines the epidemiological characteristics of chickenpox infection in the Quba–Khachmaz economic region during the years 2021–2022.

According to its design, this research is a retrospective epidemiological study. Official statistical data on the absolute number of chickenpox cases among children and adults in the Quba–Khachmaz economic region for 2021–2022 were obtained from Form No. 1, “On Infectious and Parasitic Diseases”, approved by Decree No. 19/5 dated December 9, 2010, of the State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan.

Based on the absolute number of chickenpox cases recorded in the Quba–Khachmaz (Quba, Khachmaz, Gusar, Siyazan, and Shabran) economic region, indicators related to age, sex, seasonality, intensity, and extensiveness of the disease were determined.

The results of the retrospective epidemiological analysis show that in both 2021 and 2022, the number of chickenpox cases was lower among women compared to men. Among children aged 0–17, the number of chickenpox cases in 2021 was more than twice as high compared to individuals aged 18 and above, and also more than in 2022.

In 2021, the highest intensity indicator of chickenpox infection was recorded in Shabran district at 2.6 cases per 1,000 population, and in 2022, again in Shabran district, at 10.2 cases per 1,000 population.

The seasonal maximum was observed in Shabran district in the spring of 2021 with 89.0%, and in Khachmaz district in the autumn of 2022 with 75.5%.

According to the WHO document updated on September 5, 2018, titled “Standards for Epidemiological Surveillance of Vaccine-Preventable Diseases”, it is reported that annually, 4.2 million severe and complicated chickenpox cases and 4,200 fatal cases occur worldwide.

Keywords: *chickenpox infection, retrospective epidemiological analysis, epidemic process, epidemiological surveillance, risk group, risk factor*

Giriş

Kəskin respirator virus infeksiyaları (KRVİ) tənəffüs yolları və ağciyərlərin iltihabı xəstəlikləri olub, 200-dən artıq virus növü tərəfindən törədilir. KRVİ infeksiyon xəstəliyinə strukturunda yayılmasına və xüsusi çəkisinə görə birinci yerdədir. Bütün kəskin respirator xəstəliyinə 50%-i KRVİ-lərin payına düşür. Hər il dünyada müxtəlif respirator viruslar tərəfindən 500 milyondan çox xəstəliyinə halı qeydə alınır ki, bunun da çox hissəsi su çiçəyinin payına düşür (Babachenko, Kozyrev, & Sharipova, 2021; *Global'naya strategiya po grippu*, 2019). ÜST 05 sentyabr 2018-ci il tarixində yenilənmiş “Su çiçəyinə görə idarə olunan infeksiyaların epidemioloji nəzarətinin standartları” adlı sənəddə hər il dünyada 4.2 milyon ağır və ağırlaşmış su çiçəyi hallarının və 4200 letal halların qeyd olunduğu bildirilir (Ayoade et al., 2020; CDC, 2015; *Varicella 2*, 2018). ÜST təyininə görə su çiçəyi nisbətən xoşxassəli xəstəlik hesab olunmasına baxmayaraq, onun törədici Varicella Zoster virusu yüksək yoluxduruculuq qabiliyyətinə malik olub, havada 20 m məsafəyə qədər yayıla bilər və həssas təbəqə üçün yoluxma riski 90% təşkil edir (Amimova, Kochemirova, & Manzullina, 2023; *Memorandum VOZ po vetryanoy ospe*, 2014; Rice et al., 2018; Sitnik, Shteynke, & Gabbasova, 2018). Birincili infeksiyadan sonra virus sinir hüceyrələrində gizli qalır və sonradan daha ciddi ikincili infeksiyaya, herpes zosterə (xətt) səbəb olmaq üçün yenidən aktivləşə bilər (Domonova, 2020; Kennedy & Gershon, 2018; Kol'tsovo, Domonova, & Sil'veystrova, 2021). Varisellanın qarşısını aktiv immunizasiya ilə almaq olar və su çiçəyi peyvəndi indi lisenziyaya malikdir və monovalent kimi və ya qızılca, parotit və məxmərək peyvəndləri ilə birləşdirilir (*Sanitarno-epidemiologicheskoye pravila SP 3.1.3525-18 «Profilaktika vetryanoy ospy i opoyasyvayushchego lishaya»*, 2018). Bunun əksinə olaraq, Çindəki su çiçəyi peyvəndi II kateqoriya peyvəndidir və pulsuz deyildir. Sakinlər peyvənd olunmaq istəyib-istəməməyi seçə bilərlər və bu, iqtisadi imkanları məhdud olanlar üçün milli genişləndirilmiş immunizasiya proqramına daxil edilmir. Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən sadalanan milli yoluxucu xəstəliklərdən fərqli olaraq, su çiçəyi sistemli şəkildə idarə olunmur və monitorinq edilmir. Çində 2005-ci ildən 2015-ci ilə qədər illik orta su çiçəyi xəstəliyinə yoluxma 30% artmış və suçiçəyi xəstələrinin sayı hələ də artmaqdadır (Siu et al., 2019).

Tədqiqat

Azərbaycanda su çiçəyinə qarşı vaksinasıya həyata keçirilmədiyindən bu infeksiyaya görə epidemioloji vəziyyətin təhlil edilməsi çox aktual və vacibdir. Azərbaycan Respublikasının müxtəlif iqtisadi rayonlarında hər il kəskin respirator xəstəliklər, yuxarı tənəffüs yollarının virus mənşəli bəzi infeksiyaları ilə xəstəliyinə haqqında statistik məlumatlar toplanır. Lakin bu statistik məlumatların epidemioloji təhlili, qeyd olunan infeksiyaların epidemik prosesinin gedişi və xüsusiyyətlərinin araşdırılması aparılmır. Xüsusilə Covid-19 pandemiyası dövründə (2020–2022-ci illər) respublikanın şəhər və rayonlarında əhali arasında yuxarı tənəffüs yollarının bakterial və virus mənşəli bəzi infeksiyaları ilə xəstəliyinə səviyyəsinin analitik və təsviri epidemioloji təhlilinin aparılması, mövcud epidemioloji vəziyyətin dəyərləndirilməsi və risk qiymətləndirilməsi, profilaktik və əks-epidemik tədbirlər kompleksinin işlənilməsi və qeyd olunan infeksiyalara görə epidemioloji nəzarətin təşkili və həyata keçirilməsi üçün çox vacib məlumat bazasıdır (*Vetryanaya ospe: standarty nadzora za boleznyami, preduprezhdayemyi vaksinatseyey*, 2018).

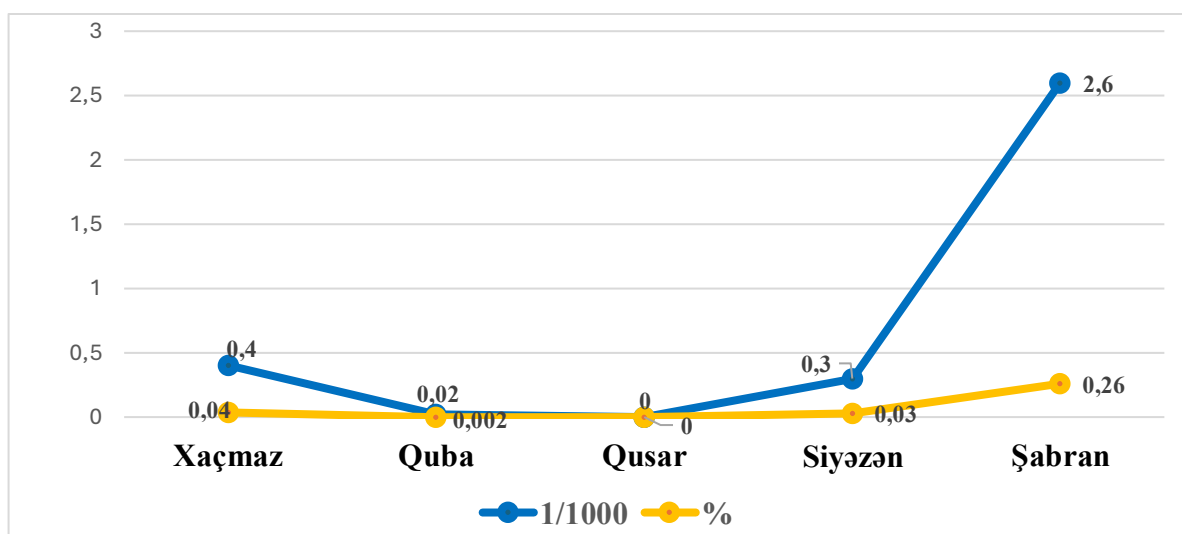
Quba–Xaçmaz iqtisadi rayonunda 2021–2022-ci illərdə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstəliyinə epidemioloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi. Tədqiqat işi dizayna görə retrospektiv epidemioloji tədqiqatdır. Tədqiqat işində 2021–2022-ci illərdə Quba–Xaçmaz iqtisadi rayonunda uşaq və yetkin yaşlı əhali arasında su çiçəyi infeksiyası ilə xəstəliyinə mütləq sayı haqqında rəsmi statistik məlumatlar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 09.12.2010-cu il tarixli 19/5 №-li Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Yoluxucu və parazitar xəstəliklər haqqında” 1 nömrəli hesabat formasından əldə edilmişdir. Tədqiqat işində Quba–Xaçmaz (Quba, Xaçmaz, Qusar, Siyəzən və Şabran) iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstəliyinə mütləq sayı əsasında yaş, cins, mövsümlilik, intensivlik və ekstensivlik göstəriciləri təyin edilmişdir (Watanabe, Ochiai, No et al., 2017).

Quba–Xaçmaz iqtisadi rayonunda 2021–2022-ci illərdə əhali arasında su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin retrospektiv epidemioloji təhlili göstərdi ki, bu iqtisadi rayona daxil olan inzibati rayonların hamısında qeydə alınmışdır. Belə ki, Quba rayonunda 2021-ci ildə 4 xəstə olmuş, Qusar rayonunda 2021–2022-ci illərdə əhali arasında su çiçəyi ilə xəstələnmə qeydə alınmamışdır. Ümumi hesabla bu iqtisadi rayonda 2021-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə 227 nəfər, 2022-ci ildə isə 8 dəfə çox – 1900 nəfər xəstə aşkar edilmişdir. Həm 2021-ci il, həm də 2022-ci ildə su çiçəyi ilə xəstələnmənin mütləq sayı qadınlar arasında (83 və 742 nəfər) kişilərə nisbətən (144 və 1158 nəfər) daha az olmuşdur. 0–17 yaş uşaqlar arasında su çiçəyi ilə xəstələnmə sayı 18 yaşdan yuxarı yaş qrupu ilə müqayisədə 2021-ci ildə 2022-ci ilə nisbətən 2 dəfədən artıq olmuşdur (2021-ci ildə 164 və 63 nəfər; 2022-ci ildə 1328 və 572 nəfər).

2021-2022-ci illərdə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyasının yaş qrupları üzrə strukturu.

S.N	Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	İllər	Xəstə sayı	O cümlədən							
				qadınlar	kişilər	0-17 yaş uşaqlar	onlardan				18 yaş və yuxarı
							0-1 yaş	1-4 yaş	5-13 yaş	14-17 yaş	
1	Xaçmaz	2021	61	2	59	13	0	0	4	9	48
		2022	1003	405	598	653	0	47	489	148	350
2	Quba	2021	4	0	4	0	0	0	0	0	4
		2022	72	33	39	25	3	0	9	13	47
3	Qusar	2021	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		2022	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	Siyəzən	2021	12	0	12	12	0	0	0	12	0
		2022	234	75	159	158	13	14	94	37	76
5	Şabran	2021	150	81	69	139	0	12	127	0	11
		2022	591	229	362	492	24	29	352	87	99
Yekun		2021	227	83	144	164	0	12	131	21	63
		2022	1900	742	1158	1328	40	90	944	285	572

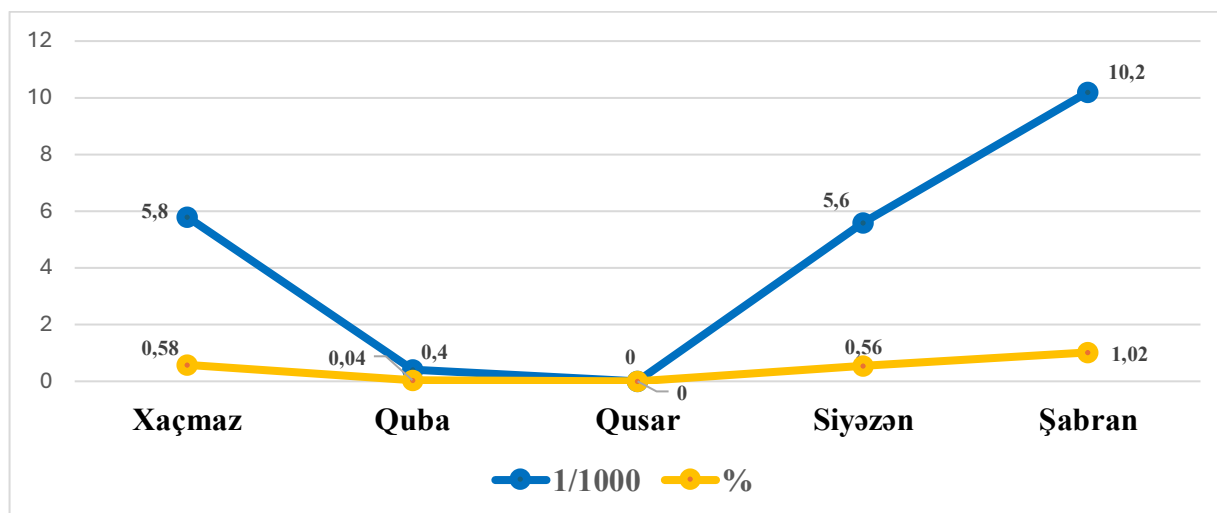
2021-2022-ci illərdə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin ekstensivlik və intensivlik göstəricilərinin müqayisəli təhlili aparılmışdır.

Şəkil 1. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu 2021-ci il (su çiçəyi - intensivlik, ekstensivlik üzrə).

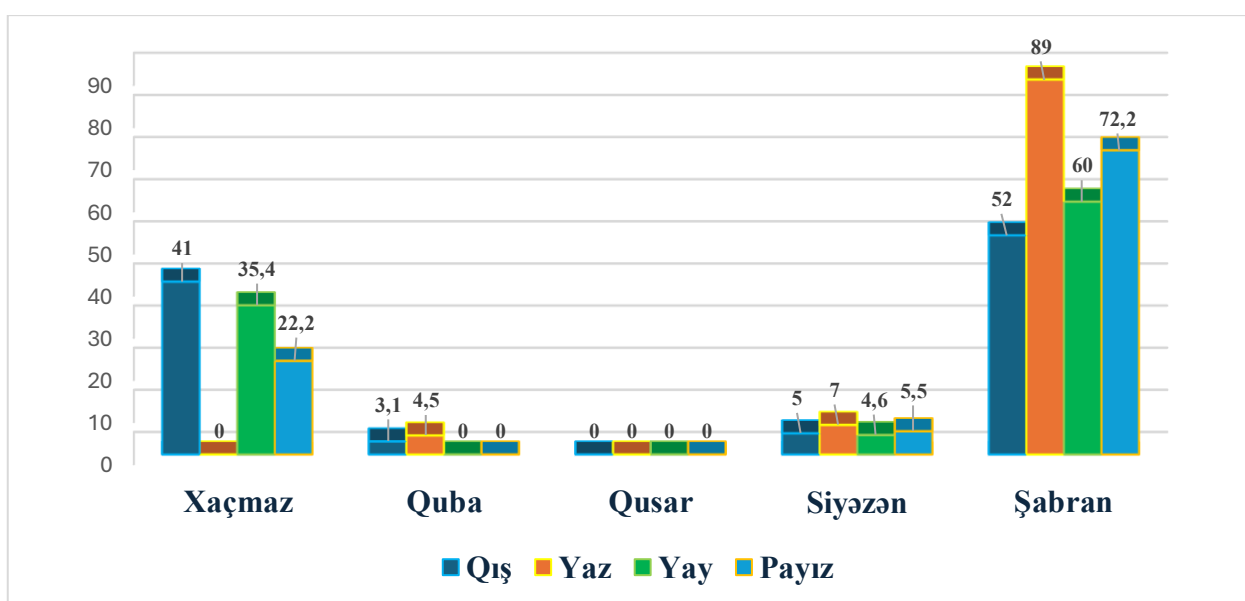
1 sayılı şəkildən aydın olur ki, su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin ən yüksək intensivlik göstəricisi hər 1000 nəfər əhaliyə 2,6 nəfər olmaqla Şabran rayonunda, ən aşağı intensivlik göstəricisi isə hər 1000 nəfər əhaliyə 0,02 nəfər olmaqla Quba rayonunda aşkar edilmişdir.

2022-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin yüksək intensivlik göstəricisi yenə də Şabran rayonunda (hər 1000 nəfər əhaliyə 10,2 nəfər) və ən aşağı intensivlik göstəricisi isə Quba rayonunda (hər 1000 nəfər əhaliyə 0,4 nəfər) qeydə alınmışdır.

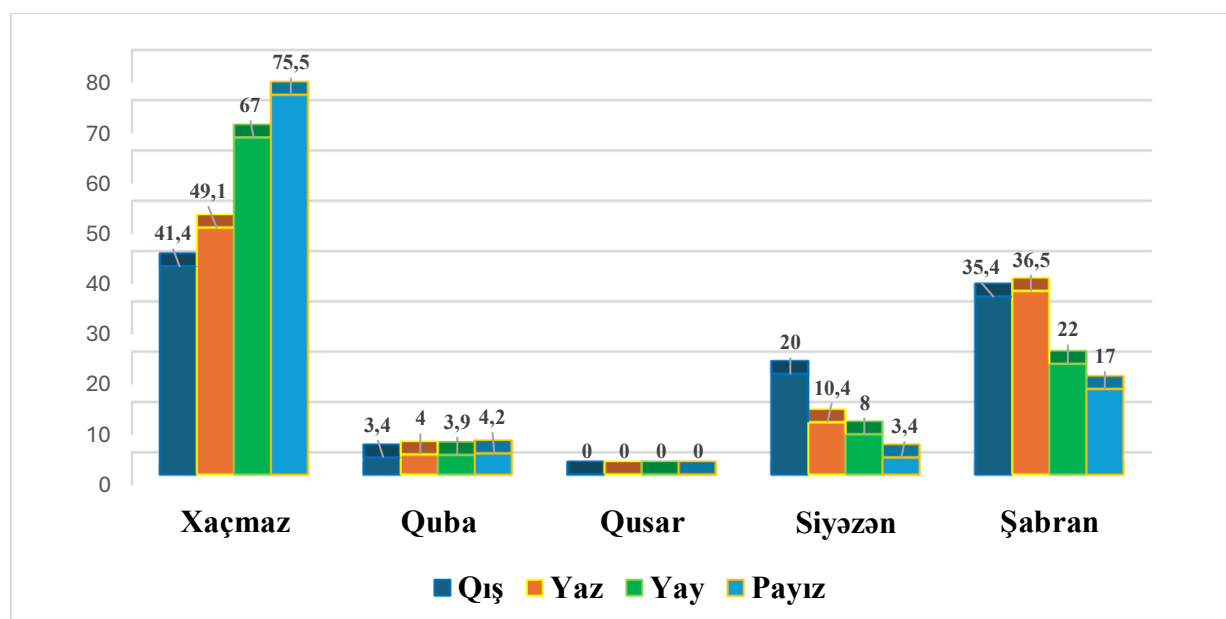
Şəkil 2. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu 2022-ci il (su çiçəyi - intensivlik, ekstensivlik üzrə).

2021-ci ildə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda əhali arasında qeydə alınan su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmə səviyyəsinin mövsümdən asılı olaraq dəyişməsinin təhlili aparılmışdır. Məlum olmuşdur ki, su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin maksimal həddi 89,0% olmaqla yaz mövsümündə Şabran rayonunda, minimal həddi isə 3,1% olmaqla qış mövsümündə Quba rayonunda müəyyən edilir (şəkil 3).

Şəkil 3. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu 2021-ci il (su çiçəyi - mövsüm üzrə).

2022-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin yüksək səviyyəsi Xaçmaz rayonunda payız fəslinə 75,5%), aşağı səviyyəsi Quba rayonunda qış fəslinə (3,4%) təsadüf edir. (şəkil 4)

Şəkil 4. Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu 2022-ci il (su çiçəyi - mövsüm üzrə).

Nəticə

Retrospektiv epidemioloji təhlilin nəticələri göstərir ki, həm 2021-ci ildə, həm də 2022-ci ildə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmə hallarının sayı qadınlar arasında kişilərə nisbətən az olmuşdur. 0–17 yaş uşaqlar arasında su çiçəyi ilə xəstələnmə sayı 18 yaşdan yuxarı yaş qrupu ilə müqayisədə 2021-ci ildə, 2022-ci ilə nisbətən 2 dəfədən artıq olmuşdur.

2021-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin ən yüksək intensivlik göstəricisi hər 1000 nəfər əhaliyə 2,6 nəfər olmaqla Şabran rayonunda, 2022-ci ildə isə hər 1000 nəfər əhaliyə 10,2 nəfər olmaqla yenə də Şabran rayonunda aşkar olunmuşdur.

2021-ci ildə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin maksimal həddi 89,0% olmaqla yaz mövsümündə Şabran rayonunda, 2022-ci ildə isə 75,5% olmaqla payız fəslində Xaçmaz rayonunda müşahidə olunmuşdur.

ÜST 05 sentyabr 2018-ci il tarixində yenilənmiş “Su çiçəyinə görə idarə olunan infeksiyaların epidemioloji nəzarətinin standartları” adlı sənəddə hər il dünyada 4,2 milyon ağır və ağırlaşmış su çiçəyi hallarının və 4200 letal halların qeyd olunduğu bildirilir.

Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda 2021–2022-ci illərdə su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin epidemioloji xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi.

Tədqiqat işi dizayna görə retrospektiv epidemioloji tədqiqatdır. Tədqiqat işində 2021–2022-ci illərdə Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda uşaq və yetkin yaşlı əhali arasında su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin mütləq sayı haqqında rəsmi statistik məlumatlar Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 09.12.2010-cu il tarixli 19/5 №-li Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Yoluxucu və parazitar xəstəliklər haqqında” 1 nömrəli hesabat formasından əldə edilmişdir.

Tədqiqat işində Quba-Xaçmaz (Quba, Xaçmaz, Qusar, Siyəzən və Şabran) iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin mütləq sayı əsasında yaş, cins, mövsümlilik, intensivlik və ekstensivlik göstəriciləri təyin edilmişdir.

Aparılan retrospektiv epidemioloji təhlilin nəticələri Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonunda su çiçəyi infeksiyası ilə xəstələnmənin mühüm epidemioloji xüsusiyyətlərini müəyyən etməyə və bu infeksiyaya qarşı profilaktik və əksepidemik mübarizənin təşkili üçün risk qrupu və risk amillərinin nəzərə alınmasına əsas vermişdir.

Ədəbiyyat

1. Amimova, V. P., Kochemirova, T. N., Manzullina, Z. N., i dr. (2023). Sovremennoye techeniye vetryanoy ospy (Klinicheskiy sluchay). *Acta Medica*, (4), 81–87.
2. Ayoade, F., & Kumar, S. (2020). Varicella Zoster. In *StatPearls*. StatPearls Publishing.
3. Babachenko, I. V., Kozyrev, Ye. F., Sharipova, Ye. V., i dr. (2021). Respiratornyye virusnyye infektsii v porazhenii nizhnikh dykhatel'nykh putey (obzor literatury). *Zhurnal infektologii*, 13(4), 5–13.
4. Center for Disease Control and Prevention. (2015). *Varicella. Epidemiology and prevention of vaccine-preventable diseases* (13th ed.). The Pink Book.
5. Domonova, E. A. (2020). *Infektsiya, vyzyvayemaya virusom varitsella-zoster*. V V. G. Akimkina & M. G. Tvorogovoy (Red.), *Laboratornaya diagnostika infektsionnykh bolezney*. RIPOL klassik, 507–514.
6. Global'naya strategiya po grippu. (2019, 11 mart). VOZ.
7. Kennedy, P., & Gershon, A. (2018). Clinical peculiarities of varicella zoster viral infection. *Virology*, 10, 609.
8. Kol'tsovo, I. V., Domonova, E. A., Sil'veystrova, O. YU., i dr. (2021). Vetryanaya oспа i beremennost': riski dlya materi i ploda. Puti resheniya problemy. *Rossiyskiy vestnik perinatologii i pediatrii*, 68(3), 87–93.
9. Memorandum VOZ po vetryanoy ospe. (2014).
10. Rice, M., Bannerman, M., Marin, M., et al. (2018). Maritime varicella illness and death reporting, U.S., 2010–2015. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 23, 27–33.
11. Sanitarno-epidemiologicheskiye pravila SP 3.1.3525-18 «Profilaktika vetryanoy ospy i opoyasyvayushchego lishaya». (2018). *Postanovleniye Glavnogo gosudarstvennogo sanitarnogo vracha RF* ot 05.02.2018 № 12.
12. Siu, H., Li, J., & Vang, M. (2019). Epidemiology of varicella in China (2005–2015). *Journal of Vaccines*, 2, 155–159.
13. Sitnik, T. N., Shteynke, L. V., & Gabbasova, N. V. (2018). Vetryanaya oспа — «povzroslevshaya» infektsiya. *Epidemiologiya i vaktsinoprofilaktika*, 17(5), 54–59.
14. Varicella, Z. (2018). *Epidemiology and prevention of vaccine-preventable diseases*.
15. Vetryanaya oспа: standarty nadzora za boleznyami, preduprezhdayemymi vaktsinatsiyey. (2018, 4 sentyabrya), 12.
16. Watanabe, M., Ochiai, H., No, M., et al. (2017). Laboratory diagnosis of breakthrough varicella in children. *Pediatric Infectious Disease Journal*, 36(6), 560–563.

Daxil oldu: 15.09.2025

Qəbul edildi: 22.11.2025